

ste וישי

פסוק ואלו תשע

1) שם ה' טו

200

וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב בא"ל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם (ו:ג)

כל העולם עומד ומשתומם על פרש"י וארא "אל האבות", דמה רצה בזה, ואף תינוק בר בי רב דחד יומא יודע דאברהם יצחק ויעקב נקראו אבות, ומה רצה בזה. והנראה דכל הפרשה סתומה, דמה תירוץ לו הקב"ה על טענתו

של "למה הרעות", ואף אם יש בו חסא מכחינת אמונה אבל מ"מ בעי תשובה ולכאורה אין התשובה אלא דאברהם יצחק ויעקב היו במדרגה געלית ממך דהם לא הקשו כלום על כמה נסיונות שעברו עליהם וחבל על דאבוין ולא משתכחין, ומ"מ אין זה תשובה.

והנראה לומר בזה, דביאור הדברים הוא דיש שתי מדרגות: אחת היא מדרגת הטבע דהכל מתרחש לפי תנאי העולם הזה ולא בדרך נסים ולא מחוץ לטבע, ואף השגחת ה' הרי לפי חוקי הטבע אשר שם בעולם, ואף דאין אדם נוקף אצבעו מלמטה מכלי רשות מלמעלה, מ"מ מתנהג העולם וחי היחודים כטבע; אבל יש מדרגה שני ע"פ תורה דאינו מוגבל כלל בטבעית העולם והכל מתנהג ע"פ התורה והוא למעלה מהטבע לגמרי. וזהו חילוק מדרגות של האבות ושל משה רבינו, דאילו האבות ה"י התנהגותם ע"פ הטבע, וזהו בקל ש-ד-י שאמר לעולמו די וכל העולם מלא חכמתו יתברך, ואין זה דרך נסים בשינוי הטבע בכלל; משא"כ משה כל הייחוד הוא דרך התורה ולמעלה מן הטבע. וזהו מה שהוסיף רש"י בביאורו, דענה לו הקב"ה למשה דעדיין אנו נמצאים בסדר התנהגות העולם "במדרגת האבות", המנחילים לכניהם את דרך החיים הרגיל והטבעי, משא"כ אחה מקדים יותר מדאי דרך התורה שעוד לא ניתנה עד לאחר בוציאך את העם תעבדון את אלקים, ועדיין לא הגענו למה שהנחה זאת ולכן טוען למה הרעות - ואין לך סבלנות אלא רוצה דרך שם הו"ה, ואנו עדיין בתקופת שם שדי"י - וכמו שכתבנו לעיל, דכיון דהוור צריך להכין א"ע ולהתכונן לכל הו"י הגליות העתידים לבוא, ע"כ מוכרח שייסבלו קושי השעבוד.

והנה צוה ה' למשה לומר שהם די לשונות של גאולה, והסוף ה"י שלא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה, ולכאורה קשה דהלא הקב"ה ידע דלא ישמעו אל משה וא"כ לאיזה צורך נצטווה לומר להם. ואף דמוכן דתועלת הדי לשונות היו לרמוז על די גליות העתידים, ואף דלא שמעו כעת ישמעו אח"כ למפרע ויבינו אח"כ, וע"ז באו הדי כוונת, אבל מ"מ צ"כ למה אמרו להם כעת כשלא ישמעו אליו.

ומוכח דזהו חלק גופא מהתשובה של הקב"ה למשה על טענתו למה הרעות והראה לו דאינם מוכנים עדיין לגאולה כיון שאינם מוכנים לשמוע הדי לשונות האלו, וזהו גדר של לא שמיע לי כלומר לא סכירא לי ע"כ הם צועקים למה הרעות, אבל אתה צריך לדעת טעם קושי השעבוד והא כד

להגיע לדי לשונות ולדי גאולות ואז נזכה להתנתגת שם הו"י דזהו מדרגתך הנעלית.

3) (ג) ואני אקשה את לב פרעה. אמרו במדרש רבה י"ג גלה לו שהוא עתיד לחזק את לבו בעבור לעשות בו הדין. תחת שהעבדים בעבודה קשה. ועוד שם י"ג כי אני הכבדתי את לבו י"ג, אמר רבי יוחנן מכאן פתחון פה למינין לומר לא היתה ממנו שיעשה תשובה. אמר רבי שמעון בן לקיש יסתם פיהם של מינין, אלא אם ללצים הוא יליץ י"ג. מתרה בו י"ג פעם ראשונה ושניה ושלישית ואינו חוזר בו י"ג. והוא נועל בו דלת י"ג מן התשובה כדי לפרוע ממנו מה שחטא. כך פרעה הרשע כיון שגמר הקב"ה אצלו חמש פעמים * ולא תשנית על דבריו. אמר לו הקב"ה אתה הקשית את ערפך והכבדת את לבך. הריני מוסיף לך טומאה על טומאתך. והנה פנישן בשאלה אשר ישאלו הכל י"ג, אם

6

16

16

16

2) אל

1

השם הקשה את לבו מה פשעו, ויש בו שני טעמים ושניהם אמת. האחד * כי פרעה ברשעו אשר עשה לישראל רעות גדולות הנם * נהתייב למנוע ממנו דרכי תשובה⁹, כאשר באו בזה מסוקים רבים בתורה ובכתובים ולפי מעשיו הראשונים גדון * והטעם השני * כי היו חצי המכות עליו בפשעו, כי לא נאמר בהן רק ויחוק לב פרעה¹, ויכבד פרעה את לבו², הנה לא רצה לשלחם לכבוד השם אבל כאשר גברו המכות עליו ונלאה לסבול אותם, רך לבו והיה נמלך לשלחם מכבוד המכות לא לעשות רצון בוראו, ואז הקשה השם את רוחו ואמץ את לבבו³ למען ספר שמו⁴. כענין שכתוב והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וגר⁵. ואשר אמר קודם המכות ואני אחזק את לבו ולא ישלח את העם⁶, יודיע למשה העתיד לעשות⁷ בו במכות האחרונות כענין שאמר ואני ידעתי כי לא יתן אתכם סלך מצרים להלך⁸. וזה טעם ואני אקשה את לב פרעה והרבתי את אותותי⁹, כלומר שאקשה לבו למען רבות מופתי בארץ מצרים¹⁰, כי בחמש מכות האחרונות גם בסביעה הים נאמר ויחזק ה'¹¹, כי לב מלך ביד ה' על כל אשר יחפוץ יטנו¹².

(3) יחזק

6

11

ואני אקשה את לב פרעה. (ו' ב')

ורבו השואלים, איך זה ננעלו כפני פרעה דלתות התשובה. הלא בדרך כלל שערי תשובה אינם ננעלים אפילו לחומא היותר גדול. אלא הענין הוא, כי ישנם חומאים שכן השמים עוזרים להם לחזור בתשובה, כמו שאנו מתפללים, החוירנו בתשובה שלמה לפניך, ויש חומאים שהגדישו את הסאה עד כדי כך שנשללה מהם הפיוע וכן השמים לא יעזרו להם, ורק עליהם להתעורר מעצמם לעשות תשובה. הקב"ה אמר למשה לך והודיע לפרעה, שהרחיק לכת ברשעתו, ויענש מן השמים שלא יעזרו לו לחזור בתשובה, כי אני הכבדתי את לבו¹, לבו עכשיו כבד, כי מן השמים לא יסייעו בידו. אבל לא נלקחה ממנו הכחירה לחזור בעצמו בתשובה. וזו היתה מעותו של אלישע בן אבוז' (אחר), כששמע ב"ק שובו בנים שובבים חוץ מאחר (חגיגה טו) חשב שלעולם לא תתקבל תשובתו, והוא לא ידע, כי לא נשללה ממנו הכחירה להתעורר בעצמו לתשובה ורק הדיעוהו מן השמים שלא יעזרוהו.

(4)

לפי ה"א

6

11

יש להבין - שאל הצדיק רבי אליעזר ממישקולץ - בפסוק זה מצוה הקדוש ברוך הוא למשה רבינו שיאמר לאהרן להשליך את מטהו והוא יחיה לתנין, ומפרש רש"י שתנין זה הוא "נחש". ואילו בפסוק ט"ו נאמר: "לך אל פרעה בבוקר הנה יוצא המימה ונצבת לקראתו על שפת היאור והמטה אשר נהפך לנחש תקח בידך", מדוע שם נאמר בפירוש "נחש" ולא "תנין"?

(5) יחזק

6

אלא - השיב הרבי - הרד"ק, רבינו דוד קמחי, מסביר שיש הבדל בין "תנין" ל"נחש". התנין הוא נחש החי במים ואילו הנחש הוא נחש היבשה.

משום כך כאשר מצוה הקדוש ברוך הוא למשה שבעמדו לפני פרעה ישליך אהרן את המטה ויהפך ל"תנין" שזהו נס כפול גם נהפך המטה לנחש ולא לסתם נחש אלא לנחש שעיקר חיותו במים. לעומת זאת כאשר משה רבינו יוצא אל פרעה על שפת היאור שם נאמר שהמטה יכול להיפך לנחש, כי שם, במים, הנס גדול יותר אם ברצות ה' המטה נהפך לנחש החי ביבשה.

11

(2)

כי ידבר אליכם פרעה לאמר תנו לכם מוסת ואמרת אל אהרן קח את מצד
 ההשליך לפני פרעה יחי לתניו וגו', וישלך אהרן את משהו לפני פרעה ולפני
 עבדיו ויחי לתניו, ויקרא גם פרעה לחכמים ולמכשפים וגו', וישליכו איש מצדו
 ויהיו לתננים ויבלע מטה אהרן את מסותם. (ז, ט—כ).

7/c > (6)
 7/c 1

הגוי אשר יעבודו על אשר יעשה להם, ולא
 יפטרו בעבור שעשו גזרה, והטעם כמו שאמר
 הכתוב וקצף גדול אני קוצף על הגויים השוננים
 אשר אני קצפתי מעט והם עורו לרעה, וכן
 היה במצרים שהוסיפו להרע כי השליכו בניהם
 לאור וימררו את חייהם וחשבו למחות את
 שמם וכו', ודבר ברור הוא כי השלכת בניהם
 לאור אינה בכלל ועבדום וענו אותם אבל תיא
 עקירתם לגמרי, והביא שכן אמרו במדרש רבה
 שמות. עיי"ש בדבריו באורך.

יש לתת טעם על מה שצוה הקב"ה לתת
 לפני פרעה המוסת מהמטה שנהפך לנחש, דבר
 שגם חכמי מצרים וחרטומיהם יכלו לעשות כן,
 וביותר לפי המבואר כאן במדרש שפרעה הביא
 ילדים בני ד' וז' שנים שעשו ממה נחש, וגם
 אשתו עשתה כן, וכן איתא שם, שאמרו לו למשה
 על מוסת זה, תבן אתה מכנים לעפריים, (וכ"ה)
 במנחות פ"ה, וברש"י הובא זה להלן על מוסת
 הדם, א"כ יש להבין כיון שבמצרים היה הדבר
 קל וידוע לכולם, לעשות ממה נחש, למה צוה
 ה' לעשות לפני פרעה מוסת כזה שלא יתרגש
 ממנו כלל, ועיין במדרש כאן שדרש בכמה
 אופנים מה שהראה ורמו להם שהם כדמיון
 לנחש.

נמצא לפי זה, שאם לא היו המצרים מוסיפים
 להרע לישראל כי אם כפי הגזירה לבד, או לא
 היו נעששים, והיו שרמו להם במה שהראה
 לפניו שהמטה נהפך לנחש, להורות שהם
 היו צריכים להיות רק בבחינת מטה אלוקים, כמו
 שכתוב (ישעי' י'): הוי אשור שבט אפי ומטה
 הוא בידם ועמך, היינו רק להכות כפי שיכה
 המכה במטה, והוא הקב"ה, שהמטה אינו מוסיף
 מעצמו בהכאה יותר מכוונת ורצון המכה בו,
 אולם הם נעשו בבחינת נחש, ובאכזריותם
 ורשעת לבם הוסיפו להרע להם ולמרר את חייהם
 בעיניו קשים וגוראים הרבה יותר ממה שנגזר
 עליהם, ומבלי שיגיע להם מזה שום טובת הנאה,
 שבגו את פיתום ואת רעמסס, ואמרו בגמי' (סוטה
 י"א א') פיתום, פי תהום בולע הבנין, רעמסס,
 ראשון ראשון מתמוסס ומתכוטט, וענין זה להרע
 להם ולמרר את חייהם רק מצד רשעות ואכזריות
 בלי שום הנאה — הוא בבחינת נחש, כמו
 שאמרו בגמי' (ערכיו ט"ז ב'), לעתיד לבוא
 מתקבצות כל החיות אצל הנחש ואומרות, ארי
 לדורס ואוכל, זאב טורף ואוכל, אתה מה הנאה

ויחכן לבאר עוד, שבא לרמו להם לפרעה
 ולעבדיו, רשעתם ורוע לבבם שהידו על ישראל
 לענותם ולמרר את חייהם, ועל מה מגיע להם
 העונש; והוא ע"פ מה שהקשה הרמב"ם בהלכות
 תשובה (פ"ו ה"ה), למה ענש הקב"ה את המצרים
 על העבדים את בני ישראל, הלא נגזר על
 ישראל שיהיו גרים בארץ לא להם ועבדום וענו
 אותם, א"כ קיימו המצרים גזירתו של הקב"ה,
 עיי"ש מה שתיירץ, הראב"ד בהשגות שם תירץ,
 כי הברא אמר וענו אותם, הם עבדו בהם
 בסלך והמיתו מהם וטבעו מהם, כענין שנאמר
 אני קצפתי מעט והם עורו לרעה, לפיכך
 נתחייבו, עכ"ל, וכן כתב הרמב"ן בפ' לך לך
 (ט"ו י"ג) עה"פ וגם את הגוי אשר יעבודו דן
 אנכי, וז"ל: והנכון בעיני כי טעם וגם, אע"פ
 שאני גזרתי על זרעך להיות גרים בארץ לא
 להם ועבדום וענו אותם, אע"פ אשטוט את

יש לך, ולזאת הכוונה הראה להם שהמטה נהפך
 לנחש, להודיע ולרמו להם שהם היו צריכים
 להיות לישראל רק בבחינת מטה, היינו רק
 להעבדים ולענותם כפי הגזירה, ונהפכו ברשעותם
 ואכזריותם לנחש, ולכן יטרע הקב"ה מהם, אף
 שנגזר על ישראל גזירת השעבוד והעינוי.
 וזה שבלע מטה אהרן את מסותם, אמרו ע"ז
 במדרש: גם גדול נעשה במטה, שאע"פ שבלע
 כל אותם המטות שהשליכו, שהיו רבים כדי
 לעשות מהם עשרה עומרים, ולא הוצבה, וכל
 מי שראה אותו אומר זה מטה אהרן, ע"כ;
 ואפשר להבין שרמו לו בזה, שבמטה האלקים
 אשר בידו יכה מכה רבה עד שלא יודעו ולא
 יהיו ניכרים המטות של מצרים שהכו בהם אח
 ישראל — היינו ההכאות והגזישות — לענות

31

(2)

המכות והשפטים הנוראים שיוכו הם עיי המטה
 הזה, — דוגמא לזה, מה שפטר יוסף לפרעה
 על חלום הפרות הרעות, והשבילים הרקות שבלעו
 את הטובות ולא נודע כי באו אל קרבנה, ואמר
 לו שפתרון הבליעה מורה על גדול הרעב שיבוא
 אחרי שבע שנות השבע עד שיהי נשכח כל
 השבע, והפתרון על מה שלא נודע כי באו אל
 קרבנה הוא במה שלא יודע השבע מפני הרעב,
 וכמו שפירש רש"י שם, ובדמיון זה הי כאן
 הרמז בבליעת מטה אהרן את מטותם, ובכ"ז
 נשאר מטה אהרן בצורתו הקדמת ולא הי ניכר
 כי באו אל קרב, על הוראה זו, שלא יהי ניכר
 כלל מטותם והכאותם שהיו הם ועינו את בני
 ישראל, לגבי המטה הוה שיוכו מעכשיו על יד
 באותות ובמופתים.

1
 2
 6
 11

8

(כ) ויהפכו כל המים אשר ביאור לדם, לא נעשה היאור דם כי אם
 לפי שעה, ומיד מתה הדגה מחמת הדם, ואח"כ חזר היאור
 לקדמותו, ומה שכתוב: ולא יכלו מצרים לשתות ממימי היאור
 (פסוק כא), לא מפני שהיה דם, שלא מצינו שכשו להסיר
 המכה, אלא משום: והדגה אשר ביאור מתה ויכאש היאור (שם).
 וראיה לדבר: ועשו כן חרטומי מצרים (פסוק כב), ואם לא חזר
 היאור לקדמותו היאך יכולין לעשות כן? וי"מ המכה שמשו
 רביע חדש במים הנראים לכריות, החרטומים עסקו באותן
 שתחת הקרקע, וראיה לדבר: ויחפרו כל מצרים סביבות היאור
 (פסוק כד), כי אותן מים לא נהפכו לדם רק מימי היאור.

ה' אף שלא נצטוו, אך כל זה ניתח
 אם מדובר בצפרדעים טבעיים אבל
 צפרדעים שנולדו בדרך נס למעלה
 מדרך הטבע אי אפשר ללמוד מהם
 כלל, שהרי לשם כך נוצרו, וכל
 בריאתם והוויחם לשם מכה זו, ולכן
 אמר לו ראבי"ע כלה מדברותיך שהרי
 לשישתך אין להביא ראיה מן
 הצפרדעים ונמצא שחנניה מישאל
 ועזריה נהגו שלא כדין.

ויש להוסיף עוד, הרי ר' עקיבא בעצמו
 הקהיל קהלות ברבים בשעת הגזירה
 ומסר נפשו גם כשלא היה מחויב בכך
 (עין נרכות ס"א ע"ב ומהרש"א שם שלא היה

מחויב ואעפ"כ מסר נפשו על קידוש ה') ואפשר
 שגם שיטתו נסמכת על קיו מצפרדעים
 (וכמו שכתבו התוס' בפסחים דאף
 באנדרטא של מלך שאינה עבו"ז למדו
 מן הצפרדעים למסור נפשם) ונמצא
 שהוא סותר דברי עצמו והנהגת עצמו,
 כשהוא אומר צפרדע אחת מילאה כל
 ארץ מצרים.

ומשור"ב אמר ראבי"ע לר' עקיבא מה
 לך אצל אגדה כלה
 מדברותיך ולך אצל נגעים ואהלות.

1
 11
 16
 21

1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50

צפרדע

בחולק תנאי במכת צפרדע, לרבי
 עקיבא צפרדע אחת היתה

ומילאה את כל ארץ מצרים אמר לו ר'
 אלעזר בן עזריה, עקיבא, מה לך אצל
 אגדה כלה מדברותיך ולך אצל נגעים
 ואהלות, צפרדע אחת היתה ושרקה"
 (מנהגין ס"ו ע"ב)

ולבאורה יש לתמוה על סגנון דבריו
 של ראבי"ע "מה לך אצל
 אגדה כלה מדברותיך" וכי משום
 שחולק הוא עליו יש לרבי עקיבא
 לפרוש מדברי אגדה.

ונראה בדרך דרש, דהנה בפסחים (נ"ג
 ע"ב) אמרו "מה ראו חנניה
 מישאל ועזריה שמסרו נפשם על
 קדושת השם למדו קיו מצפרדעים",
 ובתוס' שם האריכו לכאור מה הן
 ההלכות בדיני קידוש ה' שלמדו קיו
 מצפרדעים ופירשו שלא היה עבו"ז
 ממש ואעפ"כ מסרו נפשם על קידוש

בתהלים כתוב (קה, לא) 'אמר ויבוא ערוב כנים ככל גבולם'.
 תמהים המפרשים הרי בתורה מצינו דמכת כנים קדמה למכת ערוב
 ולמה שינה דוד המע"ה הסדר.

מתרץ בספר קהלת יצחק. על פי מעשה שהיה באחד הגבירים
 שהשיא אח בנו האהוב. רצה העשיר לשמח את ידידיו וקרוביו, וגם
 את העניים לא שכת. לשם כך ערך שבעה ימים קודם החתונה
 משחאות לכולם, יום א' לעניים, יום ב' לתלמידי חכמים, יום ג'
 לקרוביו, וכן הלאה. וציוה למשרתיו שישגיחו על הסדר לכל יבוא
 אדם אחד כמה פעמים.

10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50

4

וידיה היום, ראה אחד המשרתים איש מן המסוכים שכבר השתתף
 באחת הסעודות, ושאלו מדוע הגיע בשנית. השיבו העני, אכן נכון
 הדבר. ביקש המשרת אנה בבקשה נא לצאת מפה, אדוני ציוני
 להשגיח לבל יבואו פעמים. אמר לו העני, אולי זוכר אתה מתי הייתי?
 שלשום, השיב המשרת. למי נעשתה הסעודה אז? שואל העני.
 לתלמידי חכמים השוקדים בתורה. והיום מי הם המוזמנים? משפחת
 הגביר מקרוב ומרחוק. אם כן מה תתלונן עלי, משיב העני, הנני
 תלמיד חכם העוסק בתורה בביהמ"ד פלוני, לכן הגעתי שלשום. מלבד
 זאת, שמי יוסף בן שמעון ואני בן דוד של הגביר בעל הבית שלישי
 בהביעי, לכן אני יושב בין הקרובים שבאו היום.

se (11)

6

|| כמו כן כאן, אמנם נעשה לכינים משתה מיוחד, אולם במכת ערוב
 גם לא נפקד מקומם, כמו שמצינו במדרש שבמכת ערוב היו גם
 יתושים וצרעות וכדומה. זה שנאמר בתהלים, 'זיבוא ערוב כינים בכל
 גבולם', הכוונה לכינים שהגיעו עם הערוב.

והחטה והכסמת לא נכו כי אפילת הנה. (שמות ט' ל"ב)

During the plague of hail:

"THE WHEAT AND SPELT WERE NOT DAMAGED, FOR THEY WERE
 LATE RIPENING." (*Shmos* 9:32)

Rashi explains that since they were late ripening they were soft
 when the hail struck and were able to bend with the wind. This
 flexibility on their part enabled them to bounce back and they were
 not uprooted.

This idea has practical applications. We find in the Talmud
 (*Taanis* 20b) the statement that a person should always be as soft as
 a reed and not as hard as a cedar tree. In *Avos D'Reb Noson* (41:1)
 we find an elaboration of this theme. When a strong wind comes, a
 reed bends in the direction of the wind. Because of this ability
 although it bends it does not become uprooted. Regardless of how
 strong the wind, it remains in its place. A cedar tree, however, does
 not bend at all. A soft wind which moves the reed has no effect at
 all on the mighty cedar. But when there is a powerful wind, the
 cedar breaks and falls.

I remember hearing this concept frequently from my late Rebbe
 Rabbi Chayim Mordechai Katz, Rosh Hayeshiva of Telz, in the

name of Rabbi Yosef Leib Bloch, author of *Shiurai Daas* and Rosh
 Hayeshiva of Telz in Lithuania: A person needs to be very strong in
 his principles and ideals. So strong that no power on earth should
 make him veer from the truth. Nothing should uproot him from his
 values. But the way to do this is to be like the reed. A person needs
 softness and flexibility when talking to others. Talk in a kind and
 gentle manner. This flexibility in approach should be in
 conjunction with a firm groundedness in Torah values and ideals.
 A person who is obstinate and inflexible when talking to others
 might seem to be stronger. But that is an illusion. Such a person
 can be broken easier. His lack of flexibility will cause that if he is
 moved he will be entirely broken. His apparent strength is really a
 weakness. Softness and gentleness combined with persistence in
 keeping one's principles is the approach that will be victorious in

(12)
 beautiful though
 תעביר

5